

УДК 347

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.34>

ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ТРАДИЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА НОВІ ГОРИЗОНТИ

Шпирка Р.О.,
*аспірант кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету,
адвокат*
ORCID: 0009-0001-9659-0193
e-mail: r.shpyrka@knute.edu.ua

Шпирка Р.О. Функції цивільно-правової відповідальності в контексті розвитку штучного інтелекту: традиційні аспекти та нові горизонти.

У статті проведено комплексний аналіз функцій цивільно-правової відповідальності в умовах інтенсивного розвитку та широкого впровадження систем штучного інтелекту (ШІ). Розглянуто сутність та призначення цивільно-правової відповідальності в цифрову епоху.

Проаналізовано, як усталені функції об'єктивного права (регулятивна та охоронна) та цивільно-правової відповідальності (компенсаційна та превентивна) проявляються та набувають нового значення у контексті взаємодії з ШІ-системами. Особливу увагу приділено співвідношенню регулятивної та охоронної функцій. Показано, що Акт про штучний інтелект (AI Act) Європейського Союзу є яскравим прикладом реалізації цих двох функцій. Визначено, що регулятивна функція в AI Act виступає як передумова для реалізації охоронної функції, кінцевою метою якої є ефективний захист здоров'я, безпеки та основоположних прав осіб від потенційно шкідливих наслідків використання ШІ.

Вперше запропоновано розширити або уточнити традиційне розуміння регулятивної функції права в епоху ШІ, виділивши три нові форми її втілення, які є відповіддю на актуальні технологічні виклики:

- інноваційна – означає, що правові механізми мають не гальмувати, а стимулювати розробку безпечних і відповідних етичним вимогам систем ШІ – через заохочення найкращих практик і перетворюючи відповідальність з реактивного інструмента на механізм формування відповідальних інновацій;
- координаційна – забезпечує формування єдиних вимог до функціонування цифрового ринку, гармонізує правила відповідальності за шкоду від ШІ на міждержавному рівні, що критично для транскордонних ШІ-систем і сприяє передбачуваності та стабільності цивільного обороту;
- етико-правова – забезпечує справедливість і правопорядок у цивільних відносинах, спонукаючи розробників та операторів ШІ до етичної поведінки, формуючи відповідальність, підтримуючи довіру до інструментів ШІ та інтегруючи етичні принципи в правові механізми, зокрема через визначення умов відшкодування завданої шкоди та обставин, за яких допускається звільнення від відповідальності.

Проведене дослідження підтверджує, що компенсаційна функція залишається найбільш актуальною і фундаментальною також і в контексті цивільно-правової відповідальності з елементом ШІ. Наголошено на важливості взаємодії регулятивної функції об'єктивного права з превентивною функцією цивільно-правової відповідальності. Така взаємодія проявляється в обов'язкових системах управління ризиками, вимогах до якості даних та підвищенні «ШІ-грамотності» суб'єктів для мінімізації потенційних загроз ще до їхнього виникнення. Також продовжено дискусію щодо каральної функції цивільно-правової відповідальності.

Ключові слова: цивільно-правова відповідальність; штучний інтелект; ШІ; функції цивільно-правової відповідальності; компенсаційна функція; каральна функція; превентивна функція;

регулятивна функція; охоронна функція; AI Act; форми втілення регулятивної функції; інноваційна, координаційна, етико-правова функції; цифрова епоха.

Shpyrka R.O. Functions of civil-law liability in the context of AI development: traditional aspects and new horizons.

This article provides a comprehensive analysis of the functions of civil liability in the context of the rapid development and widespread adoption of artificial intelligence (AI) systems. It explores the essence and purpose of civil liability in the digital era.

The study examines how the established functions of objective law (regulatory and protective) and civil liability (compensatory and preventive) manifest and acquire new significance in interactions with AI systems. Special attention is given to the interplay between the regulatory and protective functions, with the European Union's AI Act serving as a prominent example of their implementation. The article demonstrates that the regulatory function in the AI Act serves as a prerequisite for the protective function, which ultimately aims to effectively safeguard individuals' health, safety, and fundamental rights from the potentially harmful impacts of AI.

For the first time, the traditional understanding of the regulatory function of law in the AI era is expanded and refined by identifying three new forms of its embodiment, each responding to contemporary technological challenges:

- Innovative - legal mechanisms should not hinder but encourage the development of safe and ethically compliant AI systems by promoting best practices and transforming liability from a reactive tool into a mechanism for fostering responsible innovation.
- Coordinative - ensures the establishment of uniform requirements for the functioning of the digital market, harmonizing liability rules for AI-related harm at the international level, which is critical for cross-border AI systems and promotes predictability and stability in civil transactions.
- Ethico-legal - upholds fairness and legal order in civil relations, encouraging developers and operators of AI to act ethically, fostering accountability, building trust in AI tools, and integrating ethical principles into legal mechanisms, particularly through defining conditions for compensation and circumstances allowing exemption from liability.

The study confirms that the compensatory function remains the most relevant and foundational in the context of civil liability involving AI. It emphasizes the critical interaction between the regulatory function of objective law and the preventive function of civil liability, manifested through mandatory risk management systems, data quality requirements, and enhanced «AI literacy» among stakeholders to minimize potential risks before they arise. The article also furthers the discussion on the punitive function of civil liability.

Key words: civil liability; artificial intelligence; AI; functions of civil liability; compensatory function; punitive function; preventive function; regulatory function; protective function; AI Act; forms of regulatory function; innovative, coordinative, ethico-legal functions; digital era.

Постановка проблеми. Сутність та призначення цивільно-правової відповідальності найбільш виразно розкриваються через її функції, що є похідними від мети зазначеного інституту об'єктивного цивільного права основними напрямками впливу на поведінку учасників цивільних відносин.

Існує точка зору, що мета цивільно-правової відповідальності полягає у своєрідному «відновленні» порушених суб'єктивних цивільних прав. Таку ж позицію висловлює подекуди і Верховний Суд [1, с. 5]. Проте чи зберігає ця мета актуальність, як єдина чи основна, для правовідносин, пов'язаних з використанням штучного інтелекту (далі – ШІ)? При тому, звичайно, що вищезгадане «відновлення» порушених суб'єктивних прав постає у формі отримання потерпілою особою (кредитором) за рахунок суб'єкта відповідальності (боржника) майнової компенсації за негативні наслідки порушення суб'єктивного цивільного права кредитора.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною і ЄС [2] та на шляху нашої євроінтеграції, Україна зобов'язана уніфікувати («імплементувати» (ст. 255), «наблизити» (ст. 256) «адаптувати» (ст. 152, 153)) своє законодавство до стандартів Європейського Союзу. У час розвитку та широкого впровадження систем ШІ, особливо з огляду на ухвалення спеціальних регуляторних актів на рівні ЄС, таких як Акт про штучний інтелект від 13 червня 2024 р. (далі – AI Act) [3], виникає нагальна потреба у розробці дієвих національних підходів до регулювання відносин цивіль-

но-правової відповідальності саме у сфері ШІ. Системи штучного інтелекту, з їхньою здатністю до висновків, навчання, міркування та моделювання, а також різним рівнем автономії, можуть мати значний вплив на фізичне та віртуальне середовище, впливаючи на прийняття рішень та поведінку людей. Це вимагає наукового аналізу того, як усталені функції цивільно-правової відповідальності проявляються та набувають нового значення у контексті взаємодії з ШІ.

Мета дослідження. З огляду на окреслену проблематику, метою цієї статті є визначення особливостей вияву та співвідношення ключових функцій об'єктивного права (регулятивної та охоронної) та інституту цивільно-правової відповідальності (компенсаційної, превентивної, з урахуванням дискусійного питання про існування каральної функції) в епоху розвитку ШІ.

Стан опрацювання проблематики. Попри те, що визначення переліку, змісту і форм утілення функцій цивільно-правової відповідальності є невід'ємною складовою ледь не будь-якого комплексного дослідження зазначеного інституту цивільного права та передумовою правильного застосування його норм, у юридичній літературі залишається невирішеним питання про особливості реалізації функцій об'єктивного права загалом та інституту цивільно-правової відповідальності зокрема саме у відносинах, пов'язаних з використанням штучного інтелекту. Питання функцій цивільно-правової відповідальності були предметом багатьох досліджень, зокрема, у працях таких науковців як В.Д. Примака, І.С. Канзафарова, Б.П. Карнаух, Л.М. Баранова, В.І. Микитин, Ю.О. Легеза, Н.М. Павлюк та інші. Водночас доктринальною базою для досягнення сформульованої у цій статті мети можуть бути поширені наукові положення щодо наявності у об'єктивного права загалом (цивільного права зокрема) принаймні регулятивної та охоронної функцій, а у цивільно-правової відповідальності – щонайменше превентивної та компенсаційної функцій.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо з регулятивної функції, суть якої полягає у встановленні правил, визначенні прав та обов'язків, а також упорядкуванні суспільних відносин. Це функція, яка безпосередньо створює правове поле для діяльності з використання ШІ. Дискусія щодо суті регулятивної функції часто зводиться до відмежування її від охоронної. В дослідженнях цивільного права обґрунтовується думка, що регулятивна функція закріплює права та обов'язки в їх нормальному стані, тоді як охоронна визначає наслідки їх порушення [4, с. 76].

AI Act [3] є яскравим прикладом реалізації та визначення співвідношення регулятивної та охоронної функцій у сфері ШІ. Його основна мета – встановлення єдиної правової основи для розробки, розміщення на ринку, введення в експлуатацію та використання ШІ-систем в ЄС. Це передбачає:

- класифікацію ШІ-систем: Регламент вводить категоризацію ШІ-систем, зокрема виділяючи високоризикові ШІ-системи, а також універсальні моделі ШІ з системними ризиками;
- визначення ролей та обов'язків: Регламент чітко визначає обов'язки різних учасників ланцюга створення цінності ШІ, включаючи розробників, провайдерів, фахівців з розгортання (deployers), імпортерів, дистриб'юторів та уповноважених представників. Кожна роль має конкретний набір регуляторних вимог, як, наприклад, обов'язок провайдерів забезпечувати відповідність ШІ-систем встановленим вимогам та наявність системи управління якістю;
- процедури оцінки відповідності (Conformity Assessment): для високоризикових ШІ-систем передбачаються обов'язкові процедури оцінки відповідності, включаючи внутрішній контроль або залучення нотифікованих органів;
- реєстрація ШІ-систем: обов'язкова реєстрація високоризикових ШІ-систем у центральній базі даних ЄС (EU database) є важливим регулятивним інструментом для забезпечення прозорості та нагляду.

Загалом, регулятивна функція проявляється в AI Act [3] через розгалужену систему правил, процедур та інститутів, спрямованих на упорядкування діяльності, пов'язаної зі штучним інтелектом.

Саме тут слушний момент, щоб повернутись до питання про співвідношення регулятивної та охоронної функцій об'єктивного права саме у площині цивільно-правової відповідальності. Так, регулятивна функція визначає бажану правомірну поведінку, встановлює заборони та обов'язки, інформує суспільство про зміст правових норм. Охоронна функція ж, навпаки, спрямована на захист і відновлення порушених прав, застосування заходів відповідальності до правопорушників. В українській доктрині цивільного права нерідко прямо наголошується на тому, що цивільно-правова відповідальність і є по своїй суті саме охоронним інститутом права [5, с. 9].

У контексті ШІ-систем взаємозв'язок регулятивної та охоронної функцій набуває особливої синергії та взаємозалежності. AI Act [3] є перш за все регуляторним актом. Він створює єдину та гармонізовану правову рамку, встановлюючи чіткі правила гри для провайдерів, розробників, користувачів та інших учасників ШІ-екосистеми. Усі вимоги щодо управління ризиками, якості даних, прозорості, людського нагляду, оцінки відповідності, а також заборона певних практик – це регуляторні заходи. Їх мета – структурувати та впорядкувати розвиток та використання ШІ.

Водночас, основною метою цього регулювання є захист. AI Act [3] прямо заявляє про прагнення забезпечити «високий рівень захисту здоров'я, безпеки, основоположних прав», «захистити від шкідливих наслідків ШІ-систем». Таким чином, регулятивна функція виступає як інструмент для реалізації охоронної функції. Правила встановлюються для того, щоб запобігти негативним наслідкам, а в разі їх виникнення – захистити потерпілу особу.

Враховуючи специфіку регулювання у сфері ШІ та особливості правовідносин, що виникають при використанні його інструментів, вважаю, що традиційний погляд на функції об'єктивного права і цивільно-правової відповідальності як його інституту потребує розширення, зокрема щодо виявів регулятивної функції. Адже аналіз європейського законодавства та тенденцій розвитку у сфері правового регулювання ШІ дозволяє виділити в цьому контексті три нові форми втілення регулятивної функції. Ці форми втілення є відповіддю на виклики, що постають перед правовою системою у зв'язку з поширенням ШІ.

Першою спеціальною формою втілення регулятивної функції у зазначеній сфері пропоную визнати **«інноваційну»**. Вона передбачає підтримку наукових центрів та технологічних хабів через грантові механізми, інтегровані в AI Act [3] та пов'язані програми Horizon Europe. Її мета – прискорення розробки надійного ШІ. У контексті цивільно-правової відповідальності інноваційна «функція» (як форма втілення регулятивної) означає, що правові механізми (включно з відповідальністю) не повинні стати гальмом для розвитку ШІ, а навпаки, мають стимулювати розробку безпечних, етичних та відповідальних систем. Це може включати, наприклад, механізми, які заохочують до впровадження найкращих практик у дизайні ШІ, що мінімізують ризики для цивільних прав, а також потенційні «безпечні гавані» для тестування нових технологій під контролем. Таким чином, цивільно-правова відповідальність тут виступає не лише як реакція на порушення, але й як інструмент формування «відповідальних інновацій».

Наступною формою втілення регулятивної функції слід виділити **«координаційну»**. Вона спрямована на забезпечення послідовності вимог у рамках єдиного цифрового ринку та координацію національних органів, наприклад через створення Європейського офісу з питань ШІ (AI Office), що уніфікує підходи до нагляду й обміну інформацією, та Європейської ради зі штучного інтелекту (European Artificial Intelligence Board). Для цивільно-правової відповідальності це означає, що правила застосування відповідальності за шкоду, завдану ШІ, мають бути гармонізовані та уніфіковані на міждержавному рівні. Це критично важливо, адже ШІ-системи часто функціонують трансгранично. Без такої координаційної форми втілення виникне хаос у застосуванні права, що може призвести до «регуляторного арбітражу» (коли суб'єкти шукають юрисдикції з менш суворим регулюванням) або, навпаки, до надмірного обтяження інновацій. Координація допомагає забезпечити, що схожі порушення, спричинені ШІ, матимуть схожі цивільно-правові наслідки в різних юрисдикціях, підтримуючи передбачуваність та стабільність цивільного обороту. І це важливо, бо саме стабільність, передбачуваність та захист розумних очікувань є основним проявом принципу безпеки (security) в розумінні Принципів, дефініцій і модельних правил європейського приватного права (DCFR) [6, с. 73, 82].

Третьою формою втілення регулятивної функції цивільно-правової відповідальності бачу **«етико-правову»**. Вона є найбільш комплексною, оскільки покликана забезпечувати справедливість, моральність та правопорядок у цивільних відносинах. Ця форма втілення передбачає не лише відновлення відчуття справедливості, але й виховання у суб'єктів цивільних правовідносин поваги до закону та етичних норм. Іншими словами, цивільно-правова відповідальність має на меті не лише компенсацію шкоди, але й вплив на поведінку людей (в тому числі етичну поведінку розробників та операторів ШІ), запобігання правопорушенням та підтримку моральних цінностей у суспільстві.

У контексті ШІ, етико-правова форма втілення регулятивної функції набуває особливого значення. ШІ не просто є інструментом, а за його допомогою можуть прийматися рішення, що мають значні соціальні та етичні наслідки. Тому цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану ШІ, повинна не тільки компенсувати втрати, але й:

- формувати відповідальну поведінку розробників, виробників, постачальників та користувачів ШІ-систем. Це означає стимулювання розробки «пояснюваного» (explainable), «справедливого» (fair), «надійного» (robust) ШІ, що відповідає суспільним очікуванням;
- підтримувати суспільну довіру до ШІ, демонструючи, що правова система здатна ефективно реагувати на потенційні ризики та забезпечувати захист прав і свобод людини в цифрову епоху;
- інтегрувати етичні міркування в правові механізми, наприклад, при визначенні розміру шкоди, умов відповідальності, підстав звільнення від неї або при розробці нових форм відповідальності, що враховують складність ланцюжка причинності в ШІ-системах.

Важливо наголосити, що в разі порушення етичних підходів (які дістали належного законодавчого закріплення) у розробці чи використанні інструментів ШІ, починатиме свій прояв охоронна функція права. Таке порушення матиме прямі наслідки для суб'єктів господарювання, чия поведінка виявилась недобросовісною та неетичною. Зокрема, порушення етичних вимог в сфері використання ШІ по суті може поставати як підтвердження існування такої умови цивільно-правової відповідальності, як вина правопорушника, та слугувати підставою для відшкодування завданої потерпілій особі моральної шкоди.

Ці три значимі з точки зору цивільно-правової відповідальності форми втілення регулятивної функції об'єктивного права, на відміну від традиційних, відповідають на унікальні виклики, пов'язані з ШІ. Вони виводять зазначену відповідальність за рамки простої констатації порушення та відшкодування шкоди, пропонуючи проактивний, стратегічний підхід до формування нормативної бази, що сприятиме відповідальному розвитку та використанню технологій. Три виокремлені в цій статті функції (форми втілення) є певним доповненням та розгалуженням регулятивної функції, адже саме через регулювання (включно з встановленням відповідальності) держава має прагнути забезпечити інновації, координацію та етичну спрямованість у сфері ШІ.

Продовжуючи і переходячи до компенсаційної (правовідновлювальної, поновлюючої) функції цивільно-правової відповідальності, варто зазначити, що багато вітчизняних науковців вважають її найбільш визначальною та основною функцією цивільно-правової відповідальності [7, с. 120; 8, с. 365; 9, с. 34]. На мою думку, компенсаційна функція справді є однією з найбільш визнаних і фундаментальних функцій цивільно-правової відповідальності. На думку, наприклад, Б. П. Карнауха [4, с. 76] її сутність полягає у відновленні попереднього (до порушення) становища потерпілої особи, а у разі неможливості такого відновлення – у майновій компенсації завданих їй втрат. Він вважає, що зміст цієї функції полягає у тому, «щоб у будь-якому разі із погляду потерпілого можна було поставити знак рівності між становищем «право не порушено» і становищем «право порушено і відновлено».

Щодо відшкодування шкоди, то згідно з DCFR 6, с. 80-81 це також є основним засобом захисту порушеного права у деліктному праві (tort law).

У контексті ШІ-систем ця функція набуває особливого значення. У AI Act [3] прямо зазначено, що його метою є, зокрема, забезпечення високого рівня захисту здоров'я, безпеки та основоположних прав. Оскільки ШІ-системи, особливо ті, що класифікуються як високоризикові, можуть мати значний шкідливий вплив на здоров'я, безпеку та основоположні права осіб в Європейському Союзі, механізми компенсації є критично важливими.

Вже згаданий AI Act [3] підкреслює, що всі права та засоби правового захисту, передбачені існуючим законодавством ЄС щодо захисту споживачів та інших осіб, на яких ШІ-системи можуть мати негативний вплив, залишаються незмінними та повністю застосовними, включаючи компенсацію можливих збитків. Це означає, що компенсаційна функція цивільно-правової відповідальності є невід'ємною частиною правового режиму ШІ.

Для ефективної реалізації компенсаційної функції в умовах ШІ, той таки AI Act [3] встановлює вимоги до прозорості, технічної документації та ведення записів (логів). Це є критично важливим, оскільки саме ці вимоги дозволяють відстежити шлях ШІ-системи, ідентифікувати відповідальних сторін та довести причиново-наслідковий зв'язок між дією ШІ та завданою шкодою.

Наступною розглянемо превентивну функцію цивільно-правової відповідальності, також відому як запобіжну, виховну або стимулюючу. Суть її полягає у створенні додаткових стимулів для правомірної поведінки та запобіганні майбутнім порушенням. Реалізується вона через встановлення стандартів належної обережності та уваги і чітке визначення критеріїв неправомірності дій [10, с. 395]. У часі вона реалізується до того, як порушення скоєно, впливаючи на свідомість і поведінку учасників відносин.

Законодавство ЄС у сфері ШІ має сильний превентивний фокус, що є критично важливим для мінімізації ризиків, пов'язаних з новими технологіями. Метою AI Act [3] є, зокрема, захист від шкідливих наслідків ШІ-систем. Для досягнення цієї мети передбачається низка превентивних механізмів, таких як системи управління ризиками, вимоги до якості даних, прозорість та надання інформації, «ШІ-грамотність» (AI literacy) та інші.

Наостанок варто проаналізувати питання існування каральної функції цивільно-правової відповідальності. В дискусіях вона ще відома як репресивна, штрафна або функція відплати правопорушникові. Теоретично, її суть могла б зводитись до накладення на правопорушника майнового позбавлення, яке слугувало б мірою саме відплати або покарання, а не еквівалентного відшкодування або компенсації. Тут варто знову повернутися до мети цивільно-правової відповідальності, якою є відновлення порушеного права і компенсація збитків. Як вірно зазначає Н.М. Павлюк [11, с. 184], мета на основі завдань і функцій, що випливають з неї, є консолідуючим фактором всієї структурно-функціональної конструкції цивільно-правової відповідальності, а функції цивільно-правової відповідальності забезпечують реалізацію мети. Відтак, якщо покарання не є метою цивільно-правової відповідальності і не наближає її досягнення – воно не може вважатись співмірним з іншими функціями та не є окремою і самостійною функцією цивільно-правової відповідальності.

Так чи інакше, у науковій літературі точаться дискусії щодо наявності та важливості каральної функції у цивільному праві. Деякі вчені вважають, що цивільно-правова відповідальність каральної функції не виконує та вона їй не притаманна [12, с. 77]. На противагу такій думці, за висновками окремих дослідників, цивільне право таки виконує каральну функцію. Вони стверджують, що виведення покарання за межі функцій цивільно-правової відповідальності стирає межу між відповідальністю та іншими цивільно-правовими засобами захисту суб'єктивних прав, які також виконують компенсаційну функцію [13, с. 104]. Посилює цю дискусію існування інституту штрафних санкцій (неустойки: штрафу або пені) у національному цивільному праві, які застосовуються незалежно від розміру завданих збитків та їх компенсації, як це передбачено Цивільним кодексом України [14] (ст. 549, ч. 2 ст. 552, ч. 1 ст. 624). Виразний зв'язок з каральною функцією і певний потенціал для наслідування має також поширена в США концепція «штрафних збитків» (punitive damages) [10, с. 396-397].

Водночас, попри брак підстав вважати покарання окремою функцією цивільно-правової відповідальності, каральний аспект безумовно притаманний для публічних охоронних правовідносин.

Чудовим прикладом прояву карального аспекту публічно-правової відповідальності у контексті розвитку штучного інтелекту є AI Act [3]. Цей документ запроваджує значні штрафи за порушення своїх положень. Наприклад, недотримання заборонних практик ШІ, передбачених статтею 5 AI Act [3], може призвести до штрафів (стаття 99) у розмірі до 35 000 000 євро або до 7% від загального світового річного обігу за попередній фінансовий рік, залежно від того, що є вищим. Це стосується, зокрема, заборони на використання ШІ-систем для маніпулятивних технік, соціального скорингу або деяких видів біометричної ідентифікації. За порушення інших вимог та обов'язків, не пов'язаних із забороненими практиками, встановлюються штрафи до 15 000 000 євро або до 3% від загального світового річного обігу. Навіть за надання невірної, неповної або оманливої інформації можуть бути накладені штрафи до 7 500 000 євро або до 1% від загального світового річного обігу.

Згідно положень AI Act [3], ці штрафи, які мають бути ефективними, пропорційними та стримуючими, таки виконують каральну функцію. Вони є не компенсацією за збитки, а саме відплатою за порушення встановлених правил, що для публічно-правових відносин є цілком природним. Вважаю також, що ці штрафи мають за мету ще й певний виховний або превентивний вплив у новій сфері широкого застосування ШІ.

Висновки. Підбиваючи підсумок, можу стверджувати, що функції цивільно-правової відповідальності в умовах стрімкого розвитку штучного інтелекту варто розглядати як адаптовані до нових технологічних ризиків напрями правового регулювання. Традиційна четвірка взаємопов'язаних функцій інституту цивільно-правової відповідальності та об'єктивного права загалом – компенсаційна (відшкодування шкоди), превентивна (запобігання правопорушенням), охоронна (захист прав і свобод) та регулятивна (формування правил поведінки) – зберігає свою актуальність, проте набуває у відносинах із взаємодією з ШІ-системами нових форм реалізації.

Так, компенсаційна функція цивільно-правової відповідальності залишається фундаментальною: вона не лише спрямовує на повне відшкодування збитків та компенсацію моральної шкоди, спричинених алгоритмічними рішеннями, але й вимагає прозорості процедур встановлення умов цивільно-правової відповідальності та визначеності імовірного кола та правового статусу її суб'єктів. При цьому і ефективність дії превентивної функції визначається передусім саме дієвим впливом наявних компенсаційних механізмів.

Регулятивна функція дедалі більше проявляється в обов'язкових системах управління ризиками, вимогах до якості даних та «ШІ-грамотності» суб'єктів, що протидіє шкідливим наслідкам ще до їхнього виникнення. Охоронна та регулятивна функції спільно творять правову основу: перша фокусується на захисті фундаментальних прав і свобод, друга – на встановленні чітких стандартів розробки, класифікації та моніторингу ШІ. Актуальною залишається дискусія щодо каральної функції цивільно-правової відповідальності. Попри безумовне існування карального аспекту у публічних правовідносинах, нині все ж недостатньо підстав вважати покарання окремою функцією цивільно-правової відповідальності.

Водночас зростання технологічних викликів вимагає виходу за межі класичного підходу до визначення функцій цивільно-правової відповідальності. Саме тому і було запропоновано доповнити або уточнити регулятивну функцію наступними трьома формами її втілення. Інноваційною, яка спрямовує на стимулювання безпечних та етичних розробок ШІ; координаційною, що забезпечує ефективну взаємодію між державами та їх державними органами, бізнесом та громадянським суспільством; етико-правовою, яка інтегрує загальноприйняті моральні засади в правозастосовну практику. Саме ці доповнення відкривають нові горизонти цивільно-правової відповідальності, перетворюючи її на багатовекторний механізм забезпечення реалізації принципу справедливості, сприяння економічному розвитку та захисту особистості.

Отже, цивільно-правова відповідальність у епоху ШІ не тільки підтверджує свою класичну значущість, а й активно еволюціонує, відповідно до вимог сучасних технологічних реалій. Це створює необхідність подальших міждисциплінарних досліджень та своєчасних законодавчих ініціатив, які забезпечать збалансованість інтересів усіх учасників правовідносин і захист прав людини в цифрову добу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Постанова Касаційного господарського суду в складі Верховного Суду від 18 лютого 2020 р. у справі № 905/866/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87735405>.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України* від 26.09.2014 – 2014. № 75. Т. 1. Стор. 83.
3. Artificial Intelligence Act. Regulation (EU) 2024/1689 of The European Parliament and of the Council. Brussels, 12.7.2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>.
4. Карнаух Б.П. Функції цивільно-правової відповідальності. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Правознавство. 2012. Т. 17. Вип. 1–2. С. 71–79.
5. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: дис. ... док. юрид. наук: спец. 12.00.03. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2007. 453 с.
6. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. URL: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf.
7. Лєгеца Ю.О. Розуміння цивільно-правової відповідальності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 118–125.
8. Баранова Л.М., Сиротенко С.Є. Глава 14. Цивільно-правова відповідальність. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бєгова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Т. 1. С. 360–387.
9. Примак В.Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2005. 208 с.
10. Prymak V., Koreniuk O., Poharchenko T. Joint functional focus of models of civil liability for damage inflicted on patients. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2021. Vol. 10. P. 393–399.

11. Павлюк Н.М. Проблемні питання класифікації функцій цивільно-правової відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 182–185.
12. Микитин В.І. Цивільно-правова відповідальність за порушення майнових прав інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 224 с.
13. Ківалова Т.С. Щодо визначення поняття цивільно-правової недовірої (деліктної) відповідальності. *Вісник прокуратури*. 2008. № 11. С. 99–107.
14. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.